YIL : 1 SAYI : 17

Kuruluş tarihi : 25 İkinci Teşrin 1933

EDİRNE'DE

6 OK

Halkevi tarafından

Onbeş günde bir çıkarılır ülkü demeti

İmtiyaz sahibi ve
umumî neşriyat müdürü :
Akıncıoğlu İbrahim

31 Temmuz 1934

Satış yeri :
Edirne'de Meriç kitaphanesi
Basıldığı yer: **Vilâyet matbaası**

İçindekiler

6 OK

Sayı : 17 31 Temmuz 1934 Yıl : 1

Onbeşte bir :

İŞBÖLÜMÜ

Medenî ve mütekâmil milletlerin bundan bir iki asır evvel yaşamış oldukları inkilâpları bu gün yapan ve tadan Türkiyemizin her milletten daha ziyade işbölümüne; ihtisasa ihtiyacı vardır.

Bir milletin; bir cemiyetin yalnız kanunlarla; nizamlarla kurtulamıyacağına, yükselemiyeceğine inanmalıyız.

İşbölümü, her insanın kendi tabiat; kendi zekâ ve kendi kabiliyetine göre bir işe sarılıp o işte yeni ceryanlar; parlak neticeler vücuda getirmesi; üzerine aldığı işte mütehassıs olması; usta olması demektir. Eski Türk tarihi; eski Yunan sitelerini tetkik edecek olursak görürüz ki bundan asırlarca sene evvel yaşayan bu cemiyet ve medeniyetlerdir. Fertlerin tabiat; azimkâr kabiliyetlerine uygun bir işbölümü vardı.

Asker; yalnız savaş için çalışır; yetişirdi. Her sanatta muhtelif şubeler kurulmuştu. Kurulan ve ayrılan işlerde ustalar; şöhreti asırlara ve dünyalara sığmıyan eserler vücuda geldi.

Bu suretle forgatlar ; nefis heykeller ; kıymetli vazolar yapıldı. Bu gün iş bölumü garpteki en iptidai müesseselerin bile mihrakını; belkemiğini teşkil etmektedir. Dün bizden ayrılıp bu gün mustakil birer devlet halini alan komşularımıza bakınız. İşbölümü sırrı onlara da ulaşmıştır. Gündelik gazetede başyazılar ihtisasa göre ayrılmışlardır. İktisat üzerine yazı yazan muharririn fenne ait; içtimaiyata ait; siyasete ait yazı yazdığını görmezsiniz. Meselâ siyasiyat üzerine yazı yazanlar bile kendi bilgi; kendi ustalıklarına göre ayrılmışlardır.

Balkanlar için yazı yazanla; uzak şark vakalarına ait yazı yazan; Orta Avrupaya dair fikir yürüten başkadır.

Hayvanları tetkik ediniz. Onlarda da apaçık bir işbölümü görürsünüz Maurice Maitrlinck isminde Belçikalı bir âlim karıncaların ve arıların ha-

yatı namı altında iki kitap neşretmiştir. Uzun bir tetkik vergisi olan bu kitaplara nazaran gerek arıların ve gerekse karıncaların hayatında insiyaki bir işbölümü vardır. Dişi arılar; dişi karıncalar erkek olanlardan başka türlü çalışırlar. Kanatlı karınca; kanatsız olandan farklı çalışır..

Bir kırlangıç; bir güğercine; bir leylek yuvasına dikkat ediniz. Yuvanın yapılışında bariz bir iş bölümü vardır. Bir kuş yuvanın meyvasını teşkil edecek olan çöpü getirir; diğeri yerine kor. Eğer çöpü getiren kuş bunu yerine koysaydı belki diğeri kadar muvaffak olamıyacaktı.

Hayvanların bir sevkitabiî neticesi ihtiyar ettikleri bu sisteme biz cemiyet hayatında daha sık; daha mütekâmil bir şekilde tesadüf ederiz.

Bir kundura imalâthanesini düşününüz.. Ham deriyi ayrı bir adam terbiye eder. Cilâsını başkası verir; deriyi kesen başkadır. Makinelerde başka birisi çalışır. Altının köselesini bir diğeri yapar. Delikleri başkası açar... Böylece bir çift kunduranın yapılışında yüzlerce kişi çalışır.

Eğer bu kundura böylece yüzlerce kişi tarafından yapılmayıp ta yalnız bir adam tarafından yapılmış olsaydı bu kunduranın bir çok adamın mesaisinin sarfiyle vücuda gelen diğer kundura kadar mükemmel olmasına ihtimal varmıydı?..

Bahçıvanlık başlı başına bir iştir. Bu da bir takım işbölümlerine ayrılmıştır. Gül işinde usta olan bahçıvanın pancarı: nuhudu; salatalığı gül kadar temiz ve muntazam yetiştirmesine imkân yoktur.

İş bölümü bu günkü medenî cemiyetlerde bir esastır. Cemiyet içinde yaşayan büyük ve küçük sanat erbabı; meslek adamları arasında işler bölünmüştür. Bir doktor yalnız doktorluk yapmaktadır.

Edebiyatla oğraşan doktor yalnız sanatkâr olarak kalır. Onun mesleğinden ne kendisi ne de cemiyeti için bir fayda beklenemez.

Muhtelif işlerin muhtelif insanlar arasında yapılması bir rekabet hissi doğurur. Bu his onlara yapmış oldukları işlerde tekâmüle; ihtisasa ulaştırır. Yapılan işlerde tekâmül; ihtisas yeni fikirlerin; yeni keşif ve teşebbüslerin doğmasına yardım eder.

İşbölümü telâkkisi devlet terbiye ve sistemi olduğu kadar ferdin terbiyesidir. Hepimiz bize tavsiye edilen işlerde ihtisas sahibi olmağa memlekete yeni ve mükemmel eserler vermeye çalışmalıyız. Fertlerin memlekete yeni ve mükemmel eserler verebilmesi uhdemize düşen vazifeleri benimseyerek yapmak ve işimizde ihtisas sahibi olmaklığımızla ifade edilir.

İnkılâp çocuklarını olgunlaştıracak sırlardan biri de işbölümü ve ihtisastır.

6 OK

Tarihi tetebbu lar

EDİRNE KÖPRÜLERİ

— 3 —

BAYAZIT KÖPRÜSÜ :

İkinci Bayazıd'ın iki minareli tarihî camii şerifiyle şehir arasındadır. Bu köprü de Tunca üzerine kurulmuştur. altı kemerlidir , gayet metin, korkulukları zarif, manzarası lâtif, etrafı bağlık, bahçeliktir. Bayazıt camiinin azametli kubbesi, eflâke ser çeken sünlün gibi minareleri, harimindeki darüşşifası, tıbbiyesi taphanesi, mumhanesi, imareti ile o semti bir mamure halinde yaşatan bu mimarî manzumeye bu tarihî köprü dahi ayrıca bir hususiyet ve kıymet vermektedir bunların Tuncadaki akisleri bilhassa şayanı temâşâdır.

Köprü Bayazıt zamanında inşa edilmiştir. Bundan takriben iki yüz sene evvel orta kemerlerinden birkaçı yıkılmış, yeniden yapılmış, binikiyüz tarihlerinde de diğer aksamı tamir görmüştür.

Köprü ile cami arasında ve darüşşifa cihetinde büyük bir bahçe vardı Tunca nehri bilâhara bu bahçe cihetini tahrip etmiş ve oradan adeta bir mecra husule getirmiş olmakla Selimi sani zamanında köprü bu cihetten temdit olunmuştur temdit olunan kısım büyük bir kemerden ibarettir burası „Yalnızgöz„ namı ile yadolunmaktadır. Ve köprünün bu cihetindeki eski değirmen-

111. Edirne bayzit sani camii

lere de „Yalnızgöz„ değirmenleri denilmektedir.

GAZİMİHAL KÖPRÜSÜ :

Bu da Tunca üzerindedir. Edirnenin fethinden evvel burada büyük bir köprü vardı, ahşaptı bu ahşap köprünün Mihal Pale Uluğ tarafından yaptırıldığı bazı eserlerde yazılıdır Edirnenin fethini müteakip Gazimihal Bey bunu taştan ve yeniden

harap bir imaret ve karşısında da çifte kubbeli bir de viran hamamı vardır.

Köprünün baş tarafı bilâhara kısmen harap olduğundan Mihal Beyin evladı tarafından tamir edilmiş 823 te Çelebi Sultan Mehmet te köprünün tamirine himmet eylemiştir.

Uzun bir zaman sonra köprü yine muhtacı tamir bir hale geldiğinden o vakit Edirnede bulunan veziri

yaptırmıştır. Bu köprüye evvelleri Mihal köprüsü, bilâhara Gazimihal köprüsü namı verilmiş.ir.

Uzunluğu 158 genişliği 8 metredir.

Köprünün bu başında Gazimihal Beyin elyevm mamur olan güzel bir camii şerifiyle kendinin evlât ve ahfadın metfun bulundukları kıymettar kitabe ve sandukaları havi kabristan,

âzam kemankeş Kara Mustafa paşa tarafından esaslı tamir görmüştür.

Köprünün ortasında tarih kitabesi konulan ve tarih kasrı namı verilen bu parça o zaman ilâve edilmişitir. Ve şeyhislâm Yahya efendi merhum köprünün bu tamirine bu tarihî nazmı inşat eylemiştir.

Mustafa paşa veziri âzam ol âli nejad

Kim vücudun âleme Allah in'am eyledi
Mülkü Osmaniyi tamir etmeğe sayeyleyüp
Her diyarın nazmına lillâh ikdam eyledi
İşidüp cisri mihale kesru noksan erdiğin
kesrini cebreyleyüp noksanın ikmal eyledi
Oldu bu cisiri sevab itmamına tarihi tam
Mustafa paşa bu âli cisri ihkâm eyledi

Yine bu köprü Hamidi sani devrinde [318—319] Çatal sakal namıyla tanılan İstefaneskinin nezareti altında erkânı harbiye reisi Rüştü, vekaf muhasebecisi Şevki ve eşraftan Mustafa Vaskı Beylerden müteşekkil bir komisyon tarafından onbirbin sarı lira sarfile mükemmel snrette tamir görmüştür.

Gazimihal köprüsünün mütemmimi olmak üzere burada daha iki köprü vardır. Yıldırım ve Seferşah köprüleri.

Yıldırım köprüsünün yerinde de fetihten evvel bir köprü mevcut idi. Gazimihal tarafından yeniden yapılmıştır. 8 kemerlidir ve Yıldırım Bayezidin camii kurbunda olduğu için Yıldırım köprüsü namını taşımaktadır.

Bu köprü 951 de Süleyman kanunî tarafından tamir olundu ve bu tarihî kitabe hak ve talik edildi tarih Brusalı (Suni)nındır.

Yıllarla olup bu cisri medit
Rehgüzari fenade cayi ubur
Emir Şahi cihanpenah ile
Yaptılar anı sarfedip mukadur
Ehli dilden birisi anı görüp
Dedi tarihi olup mesrur
Kenci vafir verüp yine o şah
Cisri viranı eyledi mamur.

951

Yine bu köprü 1165 te harab olup 1171 de üçüncü Sultan Mustafa tarafından tecdit olundu. Üzerindeki tarih budur.

Şehinşahi muazzam cahi zılli Hazreti mevlâ
Mülûk içre bulunmaz şeeketu kudrette sânisi
Harab iken bu cisri eyledi âbâd eesasından
Ebülhayrat Şahı âlemi vaktoldu bânisi
Biladın her birine şâhrâhi birrü ıhsandır
Murura bir tarikın bulamazlardı ehalisi
Yoliyla lutfa mail Padışahidinperverdir
Ki mahzuzoldu dünya gördü bu lutfü ehalisi
Heman bir bende geldi urfî dedi tarihin
Bu cisci yaptı Sultan Mustafanın emri âlisi

Bu iki köprü arasında yani Yıldırım ve Gazimihal köprülerinin ortasında iki ucu birer köprüye müttasıl bir köprü daha vardırki „Seferşah„ köprüsü denilen kısım işte budur.

Bayazıt köprüsünden geçen Tunca, Gazimihal köprüsünü doldurduktan ve yukarı kısmı da Bayazıt köprüsünü kapladıktan sonra bu iki köprü arasındaki sahayı tazyık ve bilâhara Seferşah türbesi ve kabris-

SESİMİZ

Bu gün biz
Mihayetsiz
Yollardayız!
Güneşe yol aldık gidiyoruz
Ve haykırıyor gürlüyoruz
Bu yollarda
Bu gün de
Yarın da
Biz
Seferberiz.
Ülkümüz yolunda
Manialar yıkan
Biz
İlme hasret erleriz!
Zincirler kıran
Ve yaşamak
İçin haykıran
Biz
Atsız
Kahramanlarız !
Sel olduk taşıyoruz,
Karlı dağlar aşıyoruz.
Sisli yolları
Neş'emizle yaracağız.
Ejder dişli engelleri
Hamlemizle kıracağız!..
Biz
Işıktan yaratılmış bir kaynağız,
Karanlıkları boğan yanardağız.
Ne bir Tank ne bir tayyare
Bizi geri çeviremez.
Ne yıldırım ne zelzele
Bizi asla deviremez.
Fışkırıyor hayat bugün bizden,
Sarsılıyor dağlar sesimizden.
Ülkümüzün hızıdır
Dalga dalga taşan bizde.
Kaynıyor aşkı yurdumuzun
İman dolu kalbimizde.
Fırtınalı sesimiz
Anlatıyor biz kimiz.
Mezar değil yerimiz,
Hayat bizim sesimiz
Biz güneşin eşiyiz
Biz güneşin eşiyiz!..

M. Uluğ

---

tanı ittisalinde bir ark açarak ve köprünün bir kısmınıda bırakarak orada vücuda getirdiği yeni bir mecradan akmağa ve hatta türbeyi de tahrip eylemeğe başlamış olduğundan üçüncü Mehmet tarafından bu iki köprü arasına bu köprü yapılmış ve Seferşah köprüsü namı verilmiştir.

— Bitmedi —

Serezli ESAT

Kanunu medeniye göre:

Şahsın haklarından

1 — İKAMETGÂH ; DURAK NEDİR ?

İnsan; tabiat ve işinin icabı dünyayı teşkil eden toprağın bir parçası üzerinde yerleşmiş ve o parçaya bağlanmış bir haldedir. Sabahleyin evinden çıkan bir kimse çiftini sürmek veya mahsulünü toplamak için tarlasına; bağına; bahçesine veya malını satmak, işini görmek için kasabaya dükkâna daireye gider akşam olunca yine ocağına döner..

Askerlik veya ticaret gibi sebeplekle uzakça yerlere gitmiş ve uzun müddet orada kalmış olsa bile işini vazifesini bitirdikten sonra döneceği bir ocağı ve kendine ait işlerin toplandığı bir merkezi bir durağı ve bir konağı vardır. Herkes yerleştiği ocağında aranır; bir iş için oradan ayrılmış olsa bile dönüp dolaşıp oraya geleceği kabul edilir. İşte herkesin yerleştiği ve yerleşmek niyetiyle oturduğu bu yere kanun (İkametgâh) demiştir. Her insanın yalnız bir tek ikametgâhı vardır. İkametkâhsız bir kimse olamaz. Ecnebi diyarından Türkiyeye göç etmiş ve henüz bir yere yerleşmemiş kimselerle, nereden geldiği belli olmayan, eevvelce nerede yerleşmiş bulunduğu bilinmeyen ve göçebe halinde gezen kimselerin [oturdukları yer] (İkametgâh) sayılır.

yerleştiği yeri değiştirmek isteyen kimse yeni bir ikametgâh kurmağa mecburdur. İkametgâhını terkeden kimse başka bir yere yerleşmiş ve başka bir yerde (İkametgâh) kurmamış ise eskiden yerleşmiş olduğu yer yine (İkametgâh) ı sayılır. (İkametgâhını) ocağını başka yere kaldıran kimse nereye yerleşeceğini eski ikametgâhındaki muhtarına ve nufus memuruna bildirmeye mecburdur. Çünki: Hükümet onu eski ocağında arar; münasebete giriştiği insanlar onu eski ikametgâhında ararlar; bulamayınca nereye gittiğini muhtardan ve nufus memurundan sorarlar eğer bunların da haberi yoksa ocağı başka yere kaldıran bu adama kaçak gözüyle bakılır; birçok zararlara uğrar; aynı zamanda para cezasiyle cezalandırılır. Böyle zararlara düşmemek para cezasına oğramamak için ocağını, barkını başka yere kaldıran kimse işi muhtara ve nufus memuruna bildirmelidir.

2 — İKAMETGÂHIN EHEMMİYETİ:

Bir kimsenin yerleştiği ve oturduğu yerin bilinmesi çok ehemmiyetlidir; her dava kaide olarak kendisinden dava edilen kimsenin ikametgâhında açılır. Bir kimseye hükûmetten veya mahkemeden gönderilen her kâğıt ikametgâhına bırakılır ve o kâğıttan orada yer-

leşmiş bulunan kimsenin haberdar olduğu kabul edilir. Evlenme işleri erkeğin ikametgâhı belediye veya muhtarı tarafından görülür. Vesayet işlerine küçüğün ikametgâh mahkemesi bakar. Boşanma davasına davacının ikametgâhı mahkemesinde bakılır. Köyde köy muhtarını ve ihtiyar meclisini, şehirde belediye azasını seçmek hakkı o köy ve şehirde ikametgâhı olanlara aittir. Herkesin askerlik işi ikâmetgâhının bulunduğu askerlik şubesinde görülür ve oradan asker edilir. İnsan başından veya insanın kazancından alınan vergiler ikametgâhının bulunduğu yerdeki maliye memurları tarafından tahsil edilir. Herkes ikametgâhındaki nufus kütüğüne kaydedilir; mebus seçme zamanında reyini kendi ikametgâhında kurulan sandığa atar.

3 — KANUNUN GÖSTERDİĞİ İKAMETGÂH:

Herkes ikametgâhını seçmek ; yerleşmek niyetiyle oturacağı mahal bulmak hususunda serbesttir. Yalnız: evli kadınların ikametgâhı kocasının yerleşmek niyetiyle oturduğu yerdir. Bir iş için ve ya kocasiyle darıldığı için karı başka bir yere meselâ babasının evine gitmiş olsa bile kocasının ikametgâhından aranır ve kocasının ikametgâhı kendisinin ikametgâhı sayılır. Eğer karının kocasiyle birlikte yaşaması yüzünden sıhhatı, şöhreti ve işinin ilerlemesi tehlikeye düşerse veya kocasının ikametgâhı belli olmazsa karı o zaman ayrı yaşamaya ve ayrı ikametgâhta yerleşmeye hak kazanır. Aralarında boşanma veya ayrılık davası bulunan veya mahkemece ayrılmalarına karar verilen karı ile koca ayrı ayrı ikametgâh edinirler.

Ana ve babanın ikametgâhı on sekiz yaşını bitirmeyen çocuklarının ikametgâhı sayılır. Vesayet işine bakan mahkemenin bulunduğu yer vesayet altındaki kimsenin ikametgâhıdır . Mektebe devam için bir yerde bulunmak ve ya bir terbiye evine girmek veya bir hastahanede tedavi altına alınmak ve darülacezede bakılmak ve gözetilmek için oturmak veya hapishaneye ceza çekmek için girmek ne kadar uzun sürerse sürsün bu mektebin terbiye evinin, hastahanenin, darülacezenin veya hapishanenin oralara zaruret icabı olarak ve rizasına bakılmaksızın giren kimse ikametgâh olmasını icap ettirmez. Buralara giren kimsenin daha evvelce ikametgâhı neresi ise yine orası ikametgâh sayılır.

— Bitti —

M. İ.

Gençler diyor ki :

CÜZDAN

Hikâye

Yakup efendi odanın köşesindeki ot mindere uzanmıştı. Karısı Şefika hanım alçak bir iskemleye oturmuş, dalgın gözleri, masanın üzerinde cançekişen mumun titrek alevine düğümlenmişlerdi.

Yakup efendi eski bir bahriye mütekaidiydi. aldığı maaş ancak ev kirasını verebilmelerine ve karınlarını zar zor doyurabilecek bir parça yemek tedarik edebilmelerine kifayet ediyordu.

Bundan iki ay evvel Yakup efendi bir gece tuhaf bir ruya görmüş, tabir ettirdiği kocakarı : « İçi para dolu bir cüzdan bulacaksın .» demişti. İşte O günden sonra Yakup efendi ergeç böyle bir cüzdan bulacağını iyice aklına yerleştirmiş, hattâ bu ihtimal onda kuvvetli bir kanaat halini almıştı.

Şimdi onun yegâne zevki geceleri minderin üzerine uzanarak mumun aydınlatamadığı odanın siyah köşelerine bakmaktı. Bu karanlığa bakarken âdeta cuzdanı nasıl bulacağını görür, tasarladığı dükkanı nasıl açacağını, nasıl para kazanarak bu sefalete veda edeceğini gözlerinde canlandırarak saatlarca seyrederdi.

Bazen karısını karşısına alır, ona parlak projelerini anlatarak teselli etmeğe çalişırdı.

Yakup efendi birdenbire hafif bir hıçkırık sesi duyarak dalgınlığından uyandı: Karısı mendilini gözlerinde dolaştırıyordu. Yakup efendi:

— Niçin ağlıyorsun hanım.. üzülme.. içime öyle doğuyor ki bizi refaha kavuşturacak cüzdanı bulacağım vakit pek uzak değil.- Dün akşam yine ruyada gördüm. Yakında bizi bu felâketten kurtaracak paraya kavuşacağız.. Artık seninle her cuma gezmeğe çıkar, her gece sinemaya giderek bu günlerin acısını kat kat çıkartırız.. diye karısını teselli etmeğe çalışıyordu. Karısınn aç olduğunu unutarak ona uzun uzun müstakbel hayatlarını anlatıyor, projelerini izah ediyordu.

Mum son bir kere daha çırpındıktan sonra düşerek can verdi ve ayın baygın nazarları duvara siyah kafeslerin nakışlarını işlediler.

*
* *

Serin bir yaz akşamıydı. Yakup efendi sabahleyin maaşa gitmişti, fakat akşama kadar beklediği halde alamadan dönmüştü. Geç kalmıştı. Doğru yolu bırakarak kestirme olsun diye yangın yerine girdi.

Bu akşam güneşten sanki kalbine hançer saplamışlar gibi, kan sütunlarını andıran kızıl ışıklar fışkırıyordu. İlerde, yıkık bir baca üzerinde ayakta duran leylek kefene bürünmüş cezasını bekliyen bir idam mahkûmu gibi düşünceli ve kederli idi.

Yakup efendi bütün bunları seyrederek yürürken ayağına yumuşak bir

şeyin takıldığını hissetti. Eğildi: birdenbire gözleri sevinç yaşları ile dolarak büyük bir hırsla yerdeki cüzdanı kaptı :

— Elhamdülillâh.. nasıl ben ona demiyor mıydım? Fakat, aynı zamanda arkasından çatlak bir ses işitti:

— Hey.. ver bakalım bizim cüzdanı..

Yakup efendi döndü. Kendisine bağıran adama baktı, o hiç te böyle bir cüzdanın sahibi olabilecek bir insana benzemiyordu; başında yağlı bir kasket üstünde parça parça bir çeket, seksen yerinden yamalı bir pantolon vardı ve ayakları da çıplaktı. Bir an tereddütten sonra:

— Oğlum bu benim kendi cüzdanım, dedi, fakat serseri hiçte kanacağa benzemiyordu:

— Sen bu dolmaları git te babana yuttur, diyerek cüzdanı elinden kaptı, sonra yakasına yapışarak onu yıkık bir duvarın yanına sürükledi ve emretti:

— Soyun!

Ve Yakup efendinin, bu sözünü, pek yerine getirmek istemediğini görünce:

— Soyunsana moruk.. diye tekrar etti. Ne bakıyorsun yüzüme aval aval..

Ve sözünü müthiş bir tokatla bitirdi..

Yakup efendi ağlaya ağlaya soyundu.

Serseri de soyunmuş, Yakup efendinin pantolonunu giymişti. Fakat tam bu esnada biraz öteden kendilerine doğru gelen iki kişi peyda oldu. Herif yerden Yakup efendinin ceketini kaparak sür'atla kaçmağa başladı. Zavallı adam onlara derdini anlatıncaya kadar serseri kaybolmuştu.

*
* *

Şefika hanım kocasını büyük bir hayretle karşıladı:

— A a a a.. efendi bu ne hal ?.

Yakup efendi içeri girdi. Şimdi çabuk çabuk soyunuyordu. Şefika hanım fena halde hiddetlenmişti:

— Efendi, bir de eve bit mi dolduracaksın? ben bu pislikleri istemem, diye söyleniyor ve keskin bir ispirto kokusu tüten bu iğrenç elbiseleri sokağa atıyordu.

*
* *

Ertesi günü öğleye doğru Şefika hanımın ahret kardeşi, komşuları çöpçü Mehmet efendinin karısı geldi, gözlerinden sevinç yaşları dökülerek:

— Oh.. hanım kardeşim, diyordu, Allah halimize acıdı, sabahleyin efendi sokağı süpürürken sizin kapının önünde pis bir ceket buldu. Cebinden bir cüzdan çıktı: içinde tam beşyüz lira var . . .

Selçuk Kerim

Neeşrdilmemiş Seçme (BEKTAŞİ) Nefesleri

— 3 —

Alpulluda bulunmakta olan kıymetli arkadaşlarımızdan muallim Vahit Lütfü Bey bize Trakyada topladığı Bektaşi nefeslerinden bir miktar göndermiştir. Arkadaşımızın verdiği malûmata nazaran bu Bektaşı nefesleri mahallî olup bundan başka hiç bir yerde neşredilmemiştir. Bu sayımızda muallim Vahit Bey arkadaşımızın gönderdiği nefeslerden birini daha basıyoruz. Gelecek sayımızda da artanları koyacağız.

Eğer gözlü isen dizil katara
Ne yitirdin ne ararsın burada
Bu yol gözlünündür körün değildir
Bu gül bülbülündür harın değildir.

*

Benim Mürşidimin gönlü ganidir
Girebilir isen gönül evidir
Mürşidin didarı hak didarıdır
Giremezsen senin yerin değildir.

*

Kapıya varmayınca dibe geçilmez
Çarşıya varmadan dükkân açılmaz
Mürşit olmayınca müşkil seçilmez.
Bedistan dilersen şarın değildir.

*

Bak şu erenlerden gelen tuluya
(Piri sultan)ım çağırırım pirime
Çaylak kâr eylemez şahin adına
Gelüp yetişmezse pirim değildir.

***

Bir mahşeri görsen sofu şaşarsın
Zaptedemezsin kendini taşarsın
Orda vardır çeşit çeşit güzeller
Manâlı manâlı gözler süzerler.

*

Orda dinlersin güzel efsaneyi
Senin dem ettiğin o peymaneyi
Orda seyret mukaddes meyhaneyi
Öpüp, sevip katreyedek süzerler.

*

Daim nuş ederler, hiç ayılmazlar
Oradakiler nâmahrem sayılmazlar
Yine de zindedirler bayılmazlar
Göğüsler düğmelerini çözerler.

*

Bu hallerden cesaretler alırsan
Vuslatlar umup da arzulanırsan
O meclisi zannın gibi sanırsan
Çabuk ram olmazlar pek çok üzerler.

*

Doğru yol değildir senin gittiğin
Onlar bilirler senin zem ettiğin
Mahsul vermez bu fikirle ektiğin
Fakat aldırmazlar, dudak büzerler.

*

Trakyada Kültür derlemeleri:

Ata sözleri

-7-

Derleyen : O. N.

Ananın bastığı yavru incinmez.
Analar taş yesin ; yarımşardan beş yesin.
Anan güzel idi hani yeri? baban güzel idi hani evi?.
Analı kuzu, kınalı kuzu.
Analık fenalık.
Anca beraber, kanca beraber.
Anka bazirgân.
Anka gibi ismi var, cismi yok.
Anka meşrep.
Anladım ise arap olayım.
Anlatılışa göre fetva verirler.
Anlat babamın külâhına
Anlaşıldı pederin bayraktar olduğu
Anlaşıldı Vehbinin kerrakesi (Manzumdur)
Anlayana sivrisinek sazdır; anlamıyana davul zurna azdır.
Ansınlar beni bir çürük elma ile.
Ansınlar beni bir yeşil yaprak ile
Aptala budala, ne konarsın o daha budala?
Aptaldan paşa; tahtadan maşa olmaz.
Aptalı tekkede görürsün
Aptal tekkede, hacı Mekkede bulunur.

Abbastan başka kırk kırığı, atlastan başka kırk donu var.
Apbas yolcudur
Aptessiz bektaşiye namaz mı dayanır?
Aptessiz dedeye namaz dayanmaz.
Aptestinde şüphesi yok.
Araba devrildikten sonra yol gösteren çok olur.
Araba ile tavşan avlanmaz.
Arabasını düze çıkardı
Arada dağlar var.
Arasında karlı dağ var.
Aralarından kara kedi mi geçti?
Aralarından su sızmaz
Araya muzu girdi
Aradığını buldu.
Aradı buldu.
Aramakla bulunmaz
Aramakla ele geçmez
Arayan bulur.
Arayan bulur; inleyen ölür.
Arayan mevlâsını da bulur, belâsını da
Arı bal alacak çiçeği bilir
Arı baldan kaçmaz
Arı gibi sokar
Arı gibi taşır

(Vahit) coştarmuş seni aşk selleri
Duyarlarsa o bezmin güzelleri
Faş eyledin cem'de olan şeyleri
Sonra sana darılırlar, küserler. [*]

[*] Bu nefes benimdir. Bunun sebebine o zamanlar az kaldı aforoz ediliyordum.

Tarihî tefrika:

TÜRK - ROMEN MÜNASEBETLERİ TARİHİ

Yazan : S. R.

Bibliyoğrafiya

İstoria Romanilor, Xenopol. İstoria İmperuilui Otoman, Cantemir, Histoire de l' Empire Ottoman, Hammer. Histoire de l' Empire Ottoman Jonqiuer Histoire de l' Empire Ottoman, Levalle. Istoria Imperului Otoman, Iorga. Archivele Statului Roman, Naima tarihi, Tacüttevarih . Tarihî Cevdet . Itoria Romanilor prin calatori Iorga, Istoria Dreptului Roman, Istoria Romanilor, Iorga..

— 4 —

İlk temas

Musa, Mirça ile bundan evvelki temaslarında Romen prensine ümit, şeref veriyordu. Fakat bu sefer vaziyet büsbütün başka idi. Çünkü Mehmet Asyada olduğu kadar Avrupada da mühim bir kuvvet sahibi olmuştu. Mirçanın Musa ile bu samimî ve mahrem münasebatı, başına bir çok tehlikeler getirebilirdi.

Mehmet padişah olur olmaz, kardeşi Musaya vaki olan yardımlarından dolayı Mirçayı tedip etmek istedi. Sevkedilen ordu Beyazıt ordusunun akibetine uğraması için Eflâka girmedi, Tuna kıyılarındaki Severin ve Curcuyu şehirlerini kalâlarla tahkim ederek Romen memleketini daimî bir akın ve yağma tehlikesine maruz bıraktı.

Curcuyu ve Severin şehirlerini tahkim ederek yerleşen Türklerin memleket için ciddî bir tehlike vücuda getirdiklerini anlamakta güçlük çekmeyen Mirça onlarla anlaşmak için çareler düşündü. Sultana bir sefaret heyeti göndererek kendi arzuları ile Romenlerin Türklere tab'iyet edeceklerini bildirdi. Bu he'yet Sultan tarafından fevkalâde merasimle karşılandı. Sultan sefaret heyeti erkânını kendi sofrasında yemeğe çağırdı.

Gelen hey'et Babıâlî ile bir muahede aktetti. Bu muahede bir «captulation» esasatını mutazammındı. [1]

Bazı müverrih ve muharrirlere nazaran bu muahede bir ittifak muahedesi şeklini arzetmektedir. Bu muahedenin aslı mevcut değildir. Tarih kitaplarında mevzuubahis olanlar meyanında Dionisi Fotina Atlı bir romen tarafından nakıl ve muhafaza edilen; hakikata en ziyade yakın olanıdır. Bu anlaşmağa göre, Eflâk kendi kendine idare olunur bir memlekettir. Memleketin reisi Domn, Boer denilen zenginler ve rahipler tarafın-

[1] Histoire des troubles de la Moldavie BARET

dan intihap olunur Domn tab'asının hayat ve mallarının sahibidir. Harp yapabilir, sulh akteder. Hıristiyan iken müslüman olup ta bilâhara karar Hıristiyanlığa geçenler hiçbir surette tecziye edilemezler. Romen tabaası olup ta Türkiye de seyahat edenler her türlü vergilerden muaftırlar. [1]

Bütün bunlara mukabil Romen prensi Sultana senede 3000 memleket parası veya 500 gümüş ley verecekti.

Türklerle müsait bir muahede aktetmekle beraber Mirça eski intikamlarının acısını çıkartmak için fırsat kolluyordu.

Sultan Mehmedin kardeşi olduğunu iddia eden birinin meydana çıkması üzerine Miraç Türklere karşı beslemiş olduğu intikam hislerini izhardan çekinmedi. Her hangi bir hâdise ve fırsattan istide etmek isteyen Mirça Sultan Mehmedin Mustafa adlı bu rakibine yardımda fazla istical gösterdi.

Sekizyüz kişilik bir taraftara malik olan Mustafa; birinci Mehmet tarafından derhâl mağlup ve katledildi. Rakibi Mustafanın işini bitiren padişah, Mirçayı tedip etmek üzere Eflâka saldırdı.

Romen arazisine giren Türk ordusu Mirçadan alınan verginin çoğaltılmasını Yeniçeri ocağı için de 500 çocuk verilmesini istedi. Mirça Türklerin bu taleplerini aktedilen muahedelere muğayır olduğunu ileri sürerek Türklerin arzularını is'aftan imtina etti. 1417 - 1418 senesinde Yalomisa vilâyeti dahilinde vukua gelen bir muharebede Mirça Türkleri mağlûp ederek onları Tunaya kadar sürdü. Bir sene sonra vefat eden Mirça varis olarak birkaç erkek çocuk bıraktı. Bunların aralarında saltanat için mücadele başladı. Memleket muhtelif varislerin nüfuzu altında altında kaldı. Prens zadelerin birçoğu memleket dahilinde kuvvetli olmak, taraftar kazanmak için hariçte istinatgâh aramağa koyuldular. Bu vaziyetten istifade etmek istiyen Türk ve Macarlar Romen memleketine yavaş yavaş hâkim olmağa başladılar.

Mirçanın vefatından sonra

Mirçanın varislerinden İkinci Vlât; Türkler tarafından kayrılan üçüncü Rodoyu mağlup edüp mevkiinden indirdikten sonra, Macarlarda kendisi için bir istinatgâh aramak mecburiyetinde kaldı. İmparatör Siğizmont Nürenberg şehrinde idi. Vlât bizzat bu şehre gitti. Siğizmonda mülâkî olan Vlât Türklere karşı takip edilmesi lâzımgelen müşterek bir siyaseti kararlaştırmak istedi Siğizmont Vlâda Dragonluk payesini tevcih eyledi. Aradaki anlaşmağa göre Romen prensi imparatora tabi oluyor, Eflâktaki Macar tabasına ve katoliklere imtiyazat bahşediliyordu. Bu anlaşmağa rağmen Macarlar Vlâda emniyet ve kuvvet veremediler. Türk akınları karşısında yalnız başına kalmağa

[1] Y. Meitaui Drept Intesnotionul publie

mecbur ve mahkûm kalan Vlât, Şarktan gelen bu istilâ orduları ile hoş geçinmeyi düşündü. Bursaya kadar gidip ikinci Murada arzı ubudiyet etti. İkinci murat Romen prensinin bu hareketinden çok mütehassis oldu. Vlât padişaha, Macarlara karşı yapacağı seferde kendisine bütün ordusu ile yardım edeceğini vadetti.

İkinci Murat 1436 senesi yazında harekâta başladı. Macarlar karşısında korkan; sultana tab'iyet ettiğine nadim olan Vlât iki yüzlü bir siyaset kullanmağa karar verdi.

Vlât Türk ordusuna Eflâk dağlarında kılağuzluk edecekti. Fakat bu vadinden nüğûl ederek Türk ordusunu saro ve kayalık araziye sevkederek hırpalanmasına, erzaksız ve mühimmatsız kalmasına sebep oldu.

Vlât bu iki yüzlü siyaseti ile hariçte itimatsızlık, dahilde ise teşevvüç ve isyan kazandı. Onun kararsız hareketlerinden hem Türkler hem de Macarlar şüphe ettiler.

Türk ordusu kumandanlarından bir paşa, Vlâdın bu iki yüzlü siyasetinden kuşkulanarak bu hususta padişahı ikaz etti. Sultan Vlâdı beraberinde Edirneye götürdü. Edirnede hapsedilen Vlât bir miktar para mukabilinde serbest bırakıldı.

Eflâk tahtına Macarların bir taraftarı olan üçüncü Dan geçmişti. Macar muhibbi bir Romenin, Eflâka hâkim olması yalnız Eflâkta değil fakat bütün Avrupadaki Türk menfaatleri aleyhine idi.

Dan üç seneden fazla icrayi hükûmet edemedi. Türklerin yardım ve müzaheretleri ile Vlât tekrar iktidar mevkiine geçti.

1444 senesinde, Polonya ve Macaristan kıralı olan Vlâdislâv bir ordu hazırlayarak Türklerin üzerine doğru yürüdü. Varnaya inmekte olan Macar kıralının Eflâktan geçmesi lâzımdı. Vlât feci bir vaziyet karşısında kalmıştı. Macarlara muhalefet güçtü. Polonya ve Macaristan kıralı olan Vlâdislâvın önünde durup memleketini bu akına karşı müdafaa etmek için Vlâdin fazla bir kuvvete ihtiyacı vardı. Macaristan ve Polonya kıralına karşı mütavaat ederek onun ordusu ile Eflâkdan geçmesine müsaade etmekle Türklerin düşmanlığını kazanacaktı.

Yekdiğerine karşı rakip ve kuvvetli iki siyaset karşısında mustar kalan Vlât, yine iki yüzlü bir siyaset takip etmeği düşündü. Bir taraftan Macarlara haber göndererek, şimdilik harekâttan vazgeçmelerini, düşman ordularının kendi ordularından pek fazla olduğunu bildirdi; diğer taraftan Türklere Macarların Romen arazisini ve Türk vilâyetlerini istilâ etmek istediklerini söyledi.

Vlâdin şahsî bir düşmanı olan Macar Jeneralı Jan Korvin, Macar kıralına haber göndererek Vlâdin iki yüzlü siyasetini ifşa ve Türkleri iltizam etmek-e olduğunu ihsas eyledi.

RUSYADA NE KADAR TÜRK VARDIR?

Mişarların kısmı âzamı Başkırt muhtar cümhuriyeti dahilinde; Tambof; Saratof; Perm; Samara vilâyetlerinde otururlar. Nufusları 245.000 dir. Bu miktardan 200.000 i Perm; Orenburg vilâyetleri ile Başkırt cümhuriyetinde yerleşmiştirler.

Dinleri: sünnîdir. Mamafi; Rus papası ve çar politikası yüzünden Ortodoks olanlarda vardır.

Dilleri: Mişarça ve Tatarcadır. Mişarça Tatarcanın bir şubesidir. Tatar dilinin bir Lehçesidir.

Sanatları: Çiftçilik ve ticarettir.

Başkırlar; Başkırt muhtar cümhuriyeti ahalisidir. Bunların nufusu 1.226.000 dir. Başkırlara Başkurtlar daki denir.

Başkırt muhtar cümhuriyeti Kazakşanın şimalindedir. Bu muhtar Türk cümhuriyeti muhtar Tatar cümhuriyeti ile hemhuduttur. Genişliği 157.116 kilometre murabbaıdır. 232.500 şehirli olmak üzere 2,741.300 nufusa maliktir. Mevcut nufusun:

% 36.8 Başkırt
% 18.5 Tatar
% 33.7 Rus
% 11.0 sair milletler teşkil etmektedir.

Bu Türklerin 1.009.000 i muhtar Başkırt cümhuriyetindedir. 120.000 muhtar Tatar Cümhuriyetinde 50.000 Tomsk ve Çelabinsk ve 35.000 i de Tobolsk vilâyetlerinde yaşamaktadırlar.

Dinleri: Kâmilen sünnîdir.

Dilleri: Başkırtçadır. Başkırtça az farkla bir Tatar Lehçesidir. Herhangi bir Tatar; Başkırtça konuşuldumu güçlük çekmeden anlar.

Sanatları: Çiftçilik ve arıcılıktır. Oral eteklerinde oturanlar bilhassa arıcılıkla çöllerde yaşayanlar hayvan sürücülüğü ile geçinirler, Hayvan yetiştirenler yazın haymınişindirler.

Tipterler Başkırt Muhtar cümhuriyeti dahilinde yaşarlar. Bunların nüfusu 300000 kadardır ve Başkırtların bir şubesidirler. Tipterlerin bir kısmı da Pren ve Orenburg vilâyetlerinde otururlar.

Dinleri : kâmilen sünnîdir.

Dilleri : Başkırtçağa çok yakın Tiptercedir.

Sanatları : Bunlarda Başkırtlar gibi çiftçilik; hayvan sürücülüğü ve arıcılıkla iştigâl ederler.

İTİZAR

Yazılarımızın çokluğundan köy kanunu, İstida nümuneleri, Sıhhat işleri, Teşkilâtıesasiye kanunumuz konamamıştır. Özür dileriz.

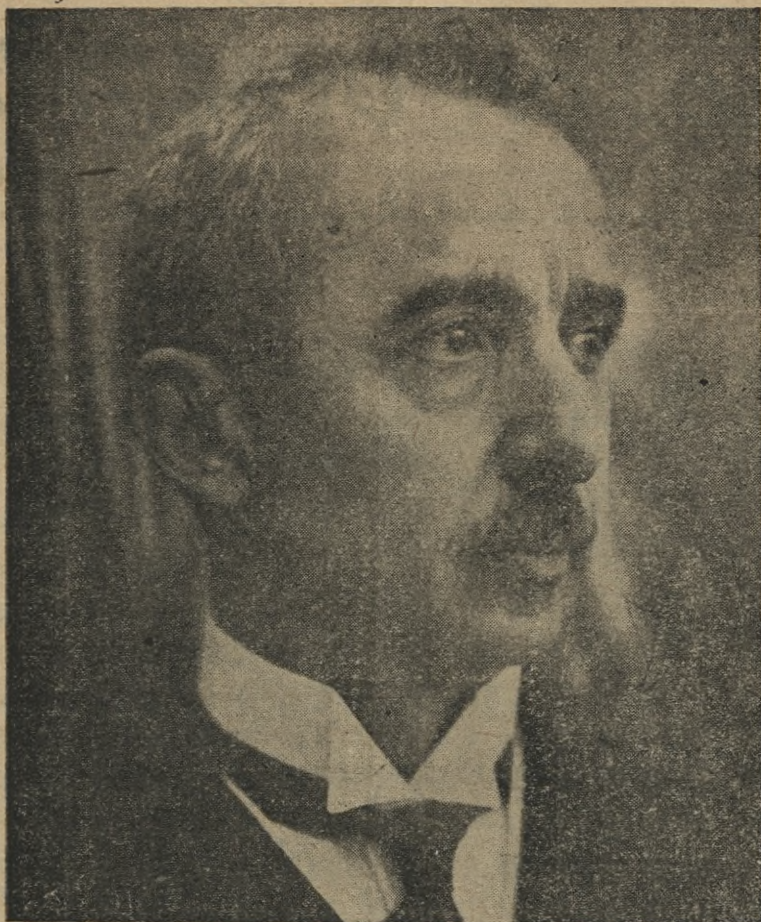
Lozan broşürü

Yazan: S. R.

24 TEMMUZ 1922

Lozan; harikanın, mucizenin fanilere kabu ettirilişidir.

24 Temmuz Lozan günüdür.

Lozanda aktedilen sulhun büyüklüğünü anlayabilmek için 24 Temmuz 923 ten evvelki hâdiseleri tetkik ve mütalâa etmek lâzımdır.

Büyük harpten çok yorgun; çok bitkin bir halde çıktık. Mondoros müterekesi şerefli ve kanlı bir devri; zelil ve sefil bir devreye bağladı. Türk vatanı kayıtsız ve şartsız itilâf devletlerine; onların ensiz ve sonsuz ihtiraslarına esir oluyordu. O zaman Yıldırım orduları kumandanlığında bulunan bu günkü Gazimiz, Mustafa

Kemal Paşa böyle kayıtsız ve şartsız teslim olmanın Türklük mefkûre ve şeniyetine uymadığını alâkadar makamlara söyledi ve birtakım fikirler serdetti. Bu hulûsane tavsiye ve fikirler o zamanın idarecileri ve mes'ulleri üzerinde hiç bir tesir yapmadı. Düşman gemileri Çanakkaleden içeri girmişti. Herkeste büyük bir ümitsizlik ve inkisar vardı. Bütün kalpleri hazin bir korku istilâ etmişti. Hiçbir kimse yarından emin değildi. Memleket içinde hiçbir ümit ve halâs huzmesinin kalmadığını görenler şahsî endişelere kapılmışlardı. Şahsî ve enfüsî menfaatlar millî ve afakî menfaatların üstünde idi.

İzmir ve civarının Yunanlılar tarafından işgali; bu havalideki mezalim ve fecayi vaziyetin ne kadar tehlikeli ve korkunç olduğunu ispata kâfi idi. İşte tam bu sıralarda 15 Mayıs 919 senesinde dokuzuncu ordu müfettişi olarak Samsuna çıkan Mustafa Kemal Paşa bu yorgun milletin ruhuna ilk intibah ve ümit tohumlarını serpti. Paşanın şarkî Anadoludaki mahremane ve milliyetperverane çalışması düşmanların ve düşmanlara mahfaza olan sarayın, bu mahfazanın etiketi vazifesini gören hükûmetin endişesini mucip oldu. Onu İstanbula davet ettiler. Fakat paşa askerlikten istifa ederek 1919 senesini 23 Temmuzda Erzurum 11 Eylülde Sivas kongrelerini vücuda getirdi. Bu kongrelerde ittihaz edilen mukarrerat o zamanki vaziyet ile ölçülecek olunursa hemen hemen tatbiki imkânsızdı.

Düşman her tarafı istilâ etmişti. Sultan hilâfet nufuzunun riyakâr ve kanlı perdesine bürünerek memlekette yer yer yangınlar; isyanlar; irticalar çıkardı. Bütün bu haileler cihan harbinin omuzlarına yüklettiği ağır yükler altında bunalan bu milleti büsbütün mahv ve harap etmekte idi. Sivas kongresi vaziyetin idaresini teşkil ettiği bir heyeti temsileyeye havale etti. Bu heyetin reisliğine Mustafa Kemal Papa seçildi.

Anadoluda tebellür eden bu millî ve şuurlu varlığa makabil saray rahat durmuyor; mütemadiyen zehir ve mel'anet kusuyordu. İradelerle, fetvalarla Mustafa Kemal Paşa âsi ve ona iltihak edenler, zahir olanlar kâfir ve vatan hâini ilân ediliyorlardı. Bunlardan başka saray murahhasları 10 Ağustos 920 senesinde Sevr muahedesini imzaladılar.

Sevr muahedesi hasta adam namı verilen Osmanlı imparatorluğunun mirasını taksimdi. Sevr muahedesinin ne hazin; ne haysiyetşiken bir muahede olduğunu Lozan muahedesini söylerken anlatacağız. Yalnız şunu işaret etmek mecburiyetindeyiz ki; Sevr muahedesi kabuledilmiş olsaydı bugün biz şirin ve sevgili Edirneyi hatıralarımızda Musul gibi; Selânik gibi saklayacaktık.

Ali Riza paşa kabinesi daha mülâyim; daha makulce idi. Bu kabine zamanında saray; millî mevcudiyeti; Mustafa Kemali ve onun temsil vazifesini tanımağa mecbur edildi.. Mustafa Kemal paşanın arzusu hilâfına İstanbulda toplanan meclis sarayın ve hükûmetin gözu önünde basılarak

bir kısım azâsı Maltaya sürülmüştü. Bu elîm ve her türlü beynelmilel kaidelere aykırı hadise karşısında Mustafa Kemul 23 nisan 1920 de Ankarada ilk meclisi topladı. Türkiye Büyük Millet Meclisi kendisini reisliğe seçti.

Düşmanın; sultanın; irticaın kudurmuş salgınlıkları devam ediyordu.

Ordusunu teşkil ve tensik; maliyesini; dahilî idaresini tanzim eden millî hükûmet az bir zamanda hilâfet ordusu; kuvayiinzibatiye gibi günâh ve saltanat hammallarını mahv ve perişan etmiş; Yunan sürülerini birinci İnönü meydan muharebesinde kanlı bir hezimete uğratmıştır.

Birinci İnönü muharebesini müteakip itilâf devletleri Ankaradaki millî hükûmet mümessillerini Londraya davet ettiler. Londra konferansına gittik. Londrada bize teklif edilen sulh şartları Sevrdekinin heman heman ayni idi. Millî hükûmet mümessilleri böyle bir müzakereye yanaşmadılar. Bittabi konferans neticesiz kldı.

Üçüncü sulh teklifi 22 mart 922; yani Sakarya muzafferiyetinden ve Fransızlarla aktolunan Ankara itilâfından sonra oldu. Bu sulh şartları da Pariste teklif edildi. Bu teklifler de millî emellerimizi tatminden çok uzaktı.

Avrupa siyaset pazarlarında bizi boğacak, öldürecek şartlar teklif olunurken millî kuvvet; millî hükûmet ilâhî ve esrarengiz bir varlıkla düşmanın saldırmasına; yerli bozguncuların vuruşlarına dayanıyordu. Böylelikle isyanları söndürdük, böylelikle ikinci İnönü; Sakarya zaferleri kazanıldı.

Nihayet 26 ağustos 922 de Türk taarruza geçti.

Askerler; ilk hedefiniz Akdenizdir!..

Bu söz o gün taarruza başlayan orduya başkumandan tarafından söylenmişti. Bu maveraî sedanın; bu ilahî hitabenin önünde bütün gökler; denizler ve yerler titredi. Bu maveraî seda; bu ilâhî hitabe coşkun bir volkanın bürkânından çıkmış gibi idi. Bu volkanın ateşi iyman; lâvları kuvvet ve gururdu. Şahikası göklere deyen bu volkanın coştuğu gün bütün gökler; denizler ve yerler titredi. Hem de öyle ki... Denizler karalara koştu. Karalar denizlere atıldı. Sanki mesafeleri kısaltmak için... ve nihayet çelik yüzlü suvarilerin çevik kısrakları dokuz eylül sabahı Akdenizin yeşil ve füsunkâr sahillerinde kişnediler... Nal şakırtıları yekdiğerine karıştı. 9 eylül 922 günü İzmir ve bütün garbi Anadolu vahşi sürülerin istilâsından kurtuldu. Gazi Mustafa Kemal Yunan ordusunu ve bu orduya bağlanan bütün emelleri mahv ve perişan ettikten sonra siyaset sahasında da ayni hârikaları yarattı.

Şerefli Müdanya mütarekesinden sonra düşmanlarımız bize sulh teklif ettiler. Bu teklif Lozanda oldu. 21 Teşrinisani 922 de toplanan Lozan Lozan sulh konferansında Türk heyetini İsmet paşa temsil ediyordu. Trabzon mebusu Hasan; Sinop mebusu Riza Nur Beyler âza idiler. 21 Teşrinisanide başlıyan konferans 4 Şubatta kesildi.

Mücadele zorlu idi. İtilâf devletleri asırların kendilerine kazandırdığı

imtiyazları terketmek; hasta adamın birdenbire zinde güçlü ve kuvvetli olmasını görmek istemiyorlardı.

Nihayet çetin; hararetli; buhranlı safhalardan sonra 923 senesi Temmuzun 24 ncü günü Lozan sulhu imzalandı.

Lozan muzaffer olmuş bir ordu milletinin aktettiği bir sulh değildir.

Lozan hârikanın; mucizenin fanilere kabul ettirilişidir.

Düşününüz; büyük harpten çıkan yorgun bir millet; biz!.. Karşımızda mücehhez; garbın ve fennin bütün tekniki ile kuvvetleştirilmiş bir ordu... O ordunun arkasında yerli ve ecnebi sayısı malûm olmayan düşmanlar...

Lozan Türk - Yunan davasının tasfiyesi olsaydı ona bu kadar ehemmiyet vermezdik. Lozan bütün dünya karşısında Türk davasıdır. Bu davanın büyüklüğünü anlatabilmek için Sevrle Lozan arasında bir mukayese yapmak lâzımdır.

Sevre nazaran Avrupadaki Türkiye: Çatalca hattından biraz ileride Podima - Kalikratya hattına kadardır. Lozanda; her avuç toprağı ecdat kanıyle sulanmış bu ilâhî belde, Edirne ; Karaağaç bizde kalmak şartiyle bütün şarkî Trakya...

Sevrde; Kuşadası; Ödemiş; Salihli; Akhisar Kemer iskelesinden geçen İzmir mıntakasındaki hakimiyetini Türkiye Yunanistana terketmekteydi.

Lozanda böyle bir kayıt görmeyoruz.

Sevrde; Giresonun şarkından başlayan; Erzincanın garp ve cenubundan; Elmalı, Bitlis ve Van gölünden geçen bu hudut arasında bir müstakil Ermenistan görüyoruz.

Lozanda böyle bir mesele yoktur.

Sevrde Boğazlara ait bütün hakkımızı itilâf devletlerine terkediyoruz. Boğazlara yakın yerlerdeki Türk jandarması itilâf devletleri emrine geçiyor..

Lozanda: Gelibolu yarım adasiyle; Kumbağı Bakla burnu; Çanakkale mıntakasında ancak yirmi ve boğaz içinde ancak 15 kilometrelik bir mıntakanın gayrî askerliğini kabul ediyoruz. Hiç bir tarafta itilâf kuvveti kalmıyor.

Sevrde Fıratın şarkında ve Ermenistanla Irak ve Surye arasında bir Kürdistan görüyoruz.

Lozanda bu yok!..

Sevrde memleket yer yer Fransız; İngiliz; İtalyan nüfuzu altına veriliyor... Lozanda böyle bir şey yok!..

Sevrde: muahede tatbik edilmez se İstanbul bizden alınacaktır...

Lozanda böyle bir kayıt yok!..

Sevrde; ordumuz saray muhafızı; jandarma olmak üzere ancak 50.700 kişidir.. Türkiyenin 6 torpidodan fazla kuvveti olamaz. Tayyare; balon bulundurmak yasaktır. Bütün esleha itilâf devletlerine teslim edilecektir.

Lozanda böyle bir kayıt olmadığı gibi Boğaziçinin iki tarafındaki gayri askerî mıntakada 12.000 asker bulundurabileceğiz.

Sevrde; Umumî harp esnasında tehcir yapan; harp kaidelerine riayet etmedikleri iddia edilen Türk vatandaşlarını Yunanistan da dahil

olmak üzre itilâf devletlerine hatta Ermenistana bile teslim etmeği kabul ediyoruz.

Lozanda böyle bir taahhüde tesadüf etmiyoruz.

Sevre göre Türk maliyesi İngiliz; Fransız; İtalyanlardan mürekkep bir heyet tarafından daimî kotrola tâbi tutuluyor.

Lozanda böyle bir kayıt görmiyoruz.

Sevrde kapitülasyonlardan istifade hakkı Yunanistanla Ermenistana da tevciye edilmişti. Bunun için İngiliz; İtalyan; Japon ve Fransız murahhaslarından bir heyet teşekkül etmişti.

Lozanda böyle bir kayıt yoktur.

Lozan sulhunun cihanşumut bir hususiyeti de uhuduatika ve kapitülasyon namı verilen imtiyazların ilgasıdır.

Kapıtolasyon ne dir?

Kapıtolasyonun aslı İtalyancadır. Copitulozione kelimesinden gelir. İtalyanca Copitulazione muahede ; tefriz manası ifade eder.

Tarihimizde Osmanlı devleti ile muhtelif devletler arasında aktedilmiş birçok kapitülasyonlar vardır. Kapitülasyonların metinlerinden mahrumuz. Tarih kitaplarının bize verdikleri malûmat bu muahedelerin metinlerinden ziyade neticelerine; misallerine aittir.

Birçok tarihçiler; hukuku umumî devel mütehassısları kapitülasyonların mahiyetini tetkik ve münakaşa etmişlerdir. Bazı tarihçi ve mütehassızlara göre kapitülasyonlar bir taraflı bir akittir. Bir bahşâyış, bir ; tevcih mahiyetindedir.

Bazılarına göre hapitülasyon iki devlet arasında anlışılan; konuşulan karşılıklı şartlara bağlı ve iki taraflı bir muahededir. Yekdiğerine taban tabana zıt bu iki telâkki ve kanaatın hangisi doğrudur diye münakaşa edecek değiliz. Herhangi bir telâkkı ve fikir gibi bu iki telâkki ve kanaatin de kuvvetini; meşruiyetini tevsik edecek müeyyideler vardır.

Tarihimizde Sultanların mahiyet ve manası anlaşılmayan arzulariyle ecnebi devlet konsolarına ; ecnebi devlet tabaasına tanınan; bahşedilen imtiyazlar bilâhara bizçe kabulü mecburi olan bir icap halini almıştır. Bidayette ticarî ve adlî mahiyette imtiyaz ve bahşayış halinde başlayan kapitulasyonlar bilâhara herhangi bir devletin haricî istiklâlini; dahilî muhtariyetini sektedar edecek bir hal almıştır.

Osmanlı devleti; İlk kapitülasyonu; İstanbulun fethinden çok sene evvel Sragüza cumhuriyeti ile aktetmiştir.

1365 senesinde ve Damaçya sahillerindeki Sragüza cumhuriyeti ile Osmanlı devleti arasında aktedilen bu ilk kapitülasyonun metnine vakıf değiliz. Fakat daha evvel 1060 senesinde Bizans imparatorları ile Cenevizliler arasında münakit bu memleket tacirleri tarafından imparatordan satın alınmış imtiyazlara müşabih olduğunu zannediyoruz. Avrupaya geçen ve kuvvet-

leşen Türk orduları karşısında Marmara ve havalisindeki ticari menfaatlarını temin etmekten ve birtakım imtiyazlar satışından ibaret olan bu muahededen sonra 1391 de Eflâklılar; 1460 ta Toskanalılar; 1480 de Venediklilerle muhtelif kapitulasyonlar aktedilmiştir. Biraz evvel işaret ettiğimiz veçhile bu kapitulasyonların metinlerine malik değiliz. Mevcut malûmat tarih vesikalarına; taamüllerine göredir.. Romen Hukuku düvel profesörlerinden Yeorges Meitanıye nazaran 1391 senesinde Boğdanla; Osmanlı devleti için çok ağır şartlar arzetmektedir. Bu tarihte Babıâli dosyalarına vergi veren milletler arasına yazılmasına rağmen Boğdan Beyliği için birçok imtiyazlar tanınmıştı. Gerek Boğdandaki ve gerekse Osmanlı ülkesindeki Boğdanlılar kendi kanunlariyle idare edileceklerdi . Boğdanlılar bütün Osmanlı memleketinde ticaret yapmak hakkını haiz olmalarına rağmen Osmanlılar ancak muayyen biriki Romen şehrine kadar gidebileceklerdi.

Fransa; en kuvvetli Osmanlı padişahı sayılan birincı Selim zamanında; 1535 senesinde ilk kapitülâsyonu aktetmiştir.

Bu kapitülâsyonun aktinde o zaman Fransanın İstanbulda elçisi bulunan Jean de la Foret in çok büyük himmeti olmuştur. Fransa Osmanlı devleti ile kapitülâsyon akteden ilk büyük devlettir.

Fransa ile aktedilen bu kapitülâsyonun da metnini bilmeyoruz. Bu metinleri Firenklerin Archives de l'Etat dedikleri hazine evraklarda bulmak; onları tetkik ve telfik etmek lâzımdır. Fransa ile aktedilen bu kapitülâsyonun ahkâmını tarih kitaplarında; hukuku umumî düvel kitaplarında görüyoruz. Bu hükümlere nazaran İstanbulda ve yahut Osmanlı ülkesinin diğer şehirlerindeki Fransızlar serbest bir surette ticaret yapacaklar; bazı haraç ve vergilerden muaf tutulacaklardı. Fransız tab'ası arasındaki ticaretten mütevellit davalar Bailly namı verilen konsoloslarla kendisine refaket eden diğer iki Fransız tarafından teşekkül eden mahkemelerde görülürdü. Bailly denilen konsoloslar doğrudan doğruya kıral namına kaza salâhiyetini haizdiler.

Fransadan sonra 1580 senesinde İngiltere; 1612 senesinde Hollanda; 1718 senesinde Avusturya; 1737 de Prusya; 1782 de İspanya; 1783 de Rusya; 1830 da Amerika; 1838 de Belçika; 1843 te Portekiz; 1855 de Yunanistan; 1861 de İtalya ahkâm itibariyle Fransa ile aktedileninkine benzer kapitülâsyonlar aktettiler.

Bu kapitülasyonlar tetkik edilecek olursa memleketimiz için çok ağır şartları ihtiva etmekte idiler.

Kapitülasyon denince şarkta akla evvelâ ecnebi konsolosları sonra da ecnebi tabaası gelirdi. Her devletin teşkilâtı esasiye kanununa muhalif olmamak üzere siyasî ecnebi memurlara, birtakım imtiyazlar ve masuniyetler bahşeylediği malûmdur. Fakat bu imtiyazlar; bu masuniyetler devletlerin teşkilâtı esasiye kanunları ile taaruz halinde değildir. Bunlar mütekabiliyet üzerine müessestir.

Halbuki Osmanlı ülkesindeki ecnebi konsoloslara; ecnebi tabaalara haricî istiklâlimize; dahilî muhtariyetimize olmayan birtakım hakler tanınmıştı.

Memleketimizdeki ecnebi konsoloslar; yalnız kendi vatandaşlarının haklarını müdafaa ile kalmıyorlardı. Onlar ayni zamanda geldikleri memleketin müddeiumumîsi; hâkimi; icra kuvveti vazifesi görmekte idiler.

Memleketimizdeki ecnebi konsoloslar her türlü adlî takibattan masundular. 1604 tarihli Fransız kapitülasyonunun 25 nci 1675 tarihli İngiliz kapitülasyonunun 25 nci 1680 tarihli Hollanda kapitülasyonunun 6 tıncı maddelerine nazaran bir Osmanlı vatandaşını öldürse bile ecnebi konsolosu takip edilemezdi.

Konsoloshaneler; konsolosların oturdukları evler mukaddesti. Buralara Osmanlı zabıtası giremezdi. en âdi katil; en câni bir ecnebi konsoloshanesine iltica etmekle kendisini kurtarabilirdi.

Kapitülasyonlara nazaran ecnebi tabaası ve ecnebiler tarafından himaye edilen azlıklar memleketimiz dahilinde serbest ticaret hakkı kazanmışlardı. Ecnebilerin ticaretten mütevellit davalariyle aralalarındaki ihtilâflar ecnebi konsolosların kazasına terkedilmişti.

Konsoloslar ; kapitülasyonların kendilerine bahşettikleri imtiyazları temin için yanlarında kavas namını verdikleri bir miktar asker de bulundurabilirlerdi. 1740 tarihli Fransız kapitulasyonunun 45 nci maddesine nazaran yerli Hristiyanlar tarafından teşkil edilen bu kavaslar müsellahtı. Ayni kapitûlasyonun 13,24,63,62 nci maddelerine göre başta konsoloslar olmak üzere bütün fransızlar her türlü şahsî vergilerden muafdılar. Bu muafiyet 1740 senesinden sonra aktedilen veyahut bu tarihten evvel aktedilip te bu tarihten sonra yenileştirilen kapit"lasyonlarla birçok devletlerin tabaası bu muafiyetten istifade etmekte idiler. Konsoloslar her türlü gümrük resimlerinden muaftılar.

Lozan sulhunun kapitulasyonlara bir zaferi de „cobotage„ denilen millî sahiller arasında vapur işletmek hakkının Türk bayrağını taşıyan; Türk bayrağını taşıyan; Türk gemilerine intikal etmesidir.

Kapitülasyonların iktisadî azaplarından biri de bu idi. Kabotaj demek yakın iki millî liman arasında vapur işletmektir.. Eskiden; kapitülasyonlar lâğvedilmeden evvel samsonla İstanbul; Mersinle İstanbul arasında ecnebi gemileri işlerdı. Yerli ve millî ajantalar büyük ecnebi gemilerle rekabet edemediği için Türk sularında Türk bayrakları gözükmez olmuştu.

Lozan sulhu müzakere edilirken devletler bu haklarından vazgeçmek istemediler; dayattılar. Konferans ciddî bir tehlike geçirdi. Fakat başmurahhasımız İsmet paşanın basiretkâr mukavemeti karşısında razı oldular. Lozan sulhu aktolunduktan sonra Türkiyede bu şekilde iş yapan büyük ecnebi kumpanyalarının işlerini tasfiye için bir müddet bırakıldı. Bu gün Türk suları; Türk bayrağına kavuşmuştur.

—Bitmedi—

S. R.

Abone bedeli

Yıllığı : 100 kuruştur

Hamdi Kaya Bey
Muallim mektebi müdürü
Tırabozon

Tanesi : 5 Kuruş

Mektuplar ve abone bedelleri şu adrese yollanır :
Akıncıoğlu İbrahim — C. H. F. reisi - Edirne

Edirne Vilâyet matbaasında basılmıştır